

RUTTE'S NIEUWE VRIENDEN: DE DUITSERS

– Hanco Jürgens –

De Nederlandse premier Mark Rutte heeft zich in de Europese Raad ontwikkeld van een relatieve buitenstaander tot een centrale speler waar rekening mee wordt gehouden. Internationaal gezien heeft Nederland de plaats gekregen die het graag heeft, in de driehoek tussen Engeland, Frankrijk en Duitsland in. Dat is knap werk. Sommigen zullen zeggen dat Rutte daarmee van zijn oorspronkelijke koers is afgedwaald. Dat is nog maar de vraag. Zeker is dat hij nu meer bereikt door constructief mee te denken en door nieuwe vriendschappen te smeden, niet in de laatste plaats met Duitsland. Vooral dankzij deze vriendschap telt Nederland weer mee. Dit artikel gaat in op de vraag hoe en waarom Rutte zijn draai naar het continent heeft gemaakt.

De Nederlandse buitenlandse politiek bevindt zich traditioneel op het breukvlak van continentaal Europa en de Angelsaksische wereld. Deze geopolitieke oriëntaties in het buitenlands beleid worden belichaamd door twee internationale organisaties: de Europese Unie en de NAVO.¹ De VVD is traditioneel Angelsaksisch georiënteerd. De band met de VS wordt binnen de partij sterk benadrukt. Amerika staat niet alleen voor vrede en veiligheid, maar ook voor hoop en ondernemerschap. Ook Groot-Brittannië wordt hoog gewaardeerd, al was het alleen al vanwege de Britse humor en de *stiff upper lip*, onder de leden van de VVD geen onbekend fenomeen. Binnen de partij zijn veel bewonderaars van politici als Churchill, Thatcher en Reagan. Continentaal Europa steekt daar voor veel VVD-ers wat bleekjes bij af. Zo moet ook Mark Rutte het hebben gezien toen hij op 7 oktober 2010 door de koningin werd beëdigd als premier van Nederland. Hij was en is zeer Angelsaksisch georiënteerd. Volgens Derk Jan Eppink – vriend, journalist en lid van het Europees parlement – is Rutte helemaal thuis in de Amerikaanse en Britse politiek, in de Britse understatements en het Amerikaanse overacting. Eppink noemt Rutte Reaganesk in zijn optimistisch wereldbeeld. Hij is gegrepen door Amerika.

Als kersverse fractievoorzitter van de VVD kon hij het goed vinden met zijn Britse generatiegenoot David Cameron. Rutte kon hem goed gebruiken

om zijn eigen profiel wat op te poetsen. In zijn eerste jaren als partijleider werd Rutte niet alleen achtervolgd door de ambities van Rita Verdonk, ook zijn sociaalliberale imago lag niet bij iedere partijgenoot even goed. Cameron bood uitkomst. Samen ontwikkelden Rutte en Cameron ideeën over groenrechts en samen trokken ze op tegen de Europese regelgeving en de peperdure Brusselse subsidies. In zijn positionering als partijleider van de VVD was Rutte's contact met Cameron veelbetekend.

Afbouw van structuurfondsen

Het contact met Cameron bracht Rutte ook dichterbij Frits Bolkestein, die vindt dat de EU moet worden teruggebracht tot haar kerntaak, het creëren van een vrije markt. Andere taken kunnen net zo goed door nationale overheden worden uitgevoerd. In 2010 onderschreef Rutte, als lijsttrekker en fractievoorzitter van de VVD, de Britse visie op de EU. Vlak voor de verkiezingen toog hij naar Brussel om een nieuw boek van Derk Jan Eppink in ontvangst te nemen. In dit boek bekritiseert Eppink het Europese gelijkheidsideaal, dat heeft geleid tot een ongebreidelde groei van bureaucratie, een intensiteit van wetgeving en een voortdurende roep om meer Europa, om meer geld.³ Waar het ideaal van de vrijheid de Europeanen veel heeft gebracht, niet in de laatste plaats de interne markt, werkt volgens Eppink het gelijkheidsideaal in de EU belemmerend. Mark Rutte was het hier roerend mee eens. Tijdens de presentatie maakte de kandidaat-premier duidelijk dat Europa te duur is, dat het budget van de EU zo mogelijk gehalveerd moet worden, dat de structuurfondsen moeten worden afgebouwd en dat Nederland als nettobetalder van de EU een extra korting van één miljard Euro moet afdwingen, bovenop de jaarlijkse korting van datzelfde bedrag. Met deze ideeën werd Rutte premier. Hij had een missie.

Liberaal in Europa

In zijn eerste periode als premier toonde Rutte in de EU vooral zijn liberale gezicht. Niet alleen praatte hij met zijn vriend Cameron over de noodzakelijke kortingen in de EU-afdracht van Groot-Brittannië

en van Nederland en over de kortingen van het EU-budget in het algemeen. Vol goede moed schreven ze samen met een zevental andere minister-presidenten uit Scandinavië en Oost-Europa een brief aan de Europese Raad en de Europese Commissie over de toekomst van de EU. Deze brief was in lijn met zijn verkiezingsbeloftes. De regeringsleiders pleitten voor deregulering, lastenverlichting voor het bedrijfsleven, innovatie en het aanboren van nieuwe markten in de wereld. Later schreef hij samen met de Zweedse en Finse minister-presidenten een brief aan de Europese Raad en Commissie waarin zij pleitten voor structurele hervormingen die de werking van de arbeids-, diensten- en productenmarkt moesten verbeteren en het concurrentievermogen van de EU moest vergroten. De brieven werden in de media nauwelijks opgemerkt en het is de vraag wat men er in Brussel mee heeft gedaan. Het geeft echter aan dat Rutte zich nadrukkelijk profileerde als de premier van de vrije markt.

Dat verklaart ook waarom de partij zonder morren deel bleef uitmaken van de ALDE-fractie in het Europees Parlement. Immers, op het eerste gezicht leken de ideeën van Bolkestein en Rutte weinig aansluiting te vinden bij deze Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa, waarvan naast de VVD ook D66, de Duitse FDP en de Britse Liberal Democrats deel uitmaken. Deze partij draagt de EU een warm hart toe. Hoorde de VVD van Rutte en Bolkestein niet veel meer thuis bij de Europese partij van Conservatieven en Hervormers, de ECR, waartoe ook de Christen Unie, de Conservative Party van David Cameron en de Vlaamse Lijst Dedecker behoren? De laatste wordt in het Parlement vertegenwoordigd door Rutte's vriend Eppink, die eerder lid was geweest van het kabinet van Eurocommissaris Frits Bolkestein. Ondanks Rutte's goede band met Cameron en Eppink is van een overstap naar de ECR nooit sprake geweest. Recent nog schaarde hij zich achter de kandidatuur van Guy Verhofstadt als lijsttrekker van de ALDE. Dat bracht enige opschudding teweeg. Ging het om een politieke draai of om een aanpassingsproces dat iedere premier maakt als hij (of zij) aanschuift bij de Europese Raad? In mijn ogen ging het om het laatste. Rutte heeft ingezien dat hij meer bereikt als insider dan als outsider.

Onbekend terrein

Het heeft enige tijd nodig om in Brussel tot de insiders te behoren. Daarvoor is het van belang om te weten wie er in Brussel toe doen en welke informa-

tie waar beschikbaar is. Tijdens de kredietcrisis bleek hoe sterk de Eurolanden op elkaar waren aangewezen. Rutte heeft moeten ervaren dat Cameron er op cruciale momenten niet bij was. In de Eurozone is de premier van Portugal of Ierland belangrijker voor Nederland dan die van Groot-Brittannië, omdat Groot-Brittannië nu eenmaal niet tot de Eurozone behoort. Het land dopt zijn eigen monetaire boontjes. Sinds de invoering van de Euro is Nederland in toenemende mate op het continentale Europa aangewezen. Volgens Derk Jan Eppink is juist dat Europa de grote uitdaging voor Rutte. In grote delen van de Europese Unie heerst de Latijnse politieke cultuur, waar Rutte weinig bekend mee is.⁴ Interessant is dat Eppink in zijn exposé over Rutte uit 2010 de omgang met Duitsland niet noemt. De Latijnse politieke cultuur mag dominant zijn in de Europese kantoren en in het Europese Parlement; in de Europese verdragen, de ECB en aan tafel bij de Europese Raad is toch vooral de Duitse hand te herkennen.

Rutte was niet alleen weinig bekend met de Latijnse, maar ook met de Duitse politieke cultuur. Hoewel hij waarschijnlijk de eerste Nederlandse naoorlogse premier is die zonder omhaal kan zeggen hoe belangrijk Duitsland voor zijn culturele vorming is geweest – Bach, Beethoven, Thomas Mann – moest hij toen hij aantrad wennen aan de Duitse manier van zaken doen, aan het rechtstatelijke denken en het bevoogdende karakter van de Duitse ordeningspolitiek. De grootste uitdaging voor Rutte was niet de omgang met de Latijnse politieke cultuur maar met de Duitse, die zo bepalend is voor de toekomst van de Eurozone en van de EU. Die les heeft hij snel geleerd.

Koerswending

Ook in het voorjaar van 2011 hield de Griekse schulden crisis de Europese regeringsleiders in de greep, niet in de laatste plaats vanwege de uitstraling naar andere landen. Italië, Spanje, Portugal en Ierland bevonden zich evenzeer in de gevarenzone. Het probleem was gecompliceerd doordat de belangrijkste Europese banken veel staatsobligaties uit risicolanden hadden gekocht. Nieuwe maatregelen hadden dus niet alleen consequenties voor de Zuid-Europese risicolanden (en Ierland), maar ook voor de Europese banken. Veel tijd voor 'liberale hobby's' was er niet. De Europese regeringsleiders staken hun tijd en energie in hun relatie met de Zuid-Europese landen en in het bedenken van heldere structuren binnen de Eurozone, die een nieuwe crisis zouden

kunnen voorkomen. Daar bleek dat Nederland vaak gelijk optrok met Duitsland. Rutte koos in het rumoerige jaar 2011, in lijn met Duitsland en Frankrijk, voor *private sector involvement* om de Griekse schulden crisis op te lossen. Niet alleen de Eurolidstaten, ook de banken die hebben belegd in risicovolle staatsobligaties moesten meebetalen om de Griekse schuldenlast te verminderen. De lastenverzwaring voor de banken wilde hij zo graag dat hij bij de persconferentie na afloop van de Eurotop in juli aan de pers een 'verkeerde rekensom' voorlegde, waardoor de private sector in zijn woorden procentueel meer moest inleggen dan was afgesproken. Dat leidde internationaal tot enige verwarring, hoewel al snel duidelijk werd dat Rutte zich verrekend had. Het ingelaste spoeddebat hierover, tijdens het zomerreces, werd aangegrepen om uitgebreid te debatteren over de toekomst van de EU. Mark Rutte hield de Kamer voor dat er in de toekomst geen sprake zal zijn van nieuwe soevereiniteitsoverdracht van de lidstaten naar de EU, hooguit van maatregelen die de handhaving van de Stabiliteitspact zullen verzekeren. Vanaf dat moment bereidde hij zich goed voor om nieuwe fouten te voorkomen.

De definitieve koerswijziging van het kabinet Rutte 1 kwam in het najaar van 2011. Eind november bezocht Rutte Obama. Tijdens de persconferentie voorafgaand aan het bezoek noemde hij zichzelf een echte transatlanticus. Hij gelooft sterk in de band met Amerika. Maar zijn kabinet had al een wending gemaakt van de Angelsaksische wereld naar het hart van Europa. Er was intensief verkeer geweest met Berlijn en Parijs over het Nederlandse voorstel voor een sterke Eurocommissaris voor de stabiliteit van de Euro, die toeziet op de naleving van gemaakte begrotingsafspraken. Na een aanvankelijke afwijzing sprak Angela Merkel zich uit voor het Nederlandse voorstel. Het diplomatieke offensief van Nederland had succes. De hernieuwde blik op het continentale Europa was eerder bepleit in het onder meer door Ben Knapen geschreven WRR-rapport over het Nederlandse buitenlandse beleid.⁵ Ondanks de ietwat zuinige kabinetsreactie op dit rapport werd het nu toch beleid.

De Duitse toenadering

Waar Rutte's vriendschap met David Cameron bijna vanzelfsprekend was, moest de vriendschap met Duitse politici groeien. In 2011, in de maand dat Rutte Obama bezocht vloog hij ook naar zijn politieke geestverwanten van de FDP in Frankfurt am

Main. Daar biechtte hij op dat zijn laatste formele contacten met deze partij dateren uit de tijd dat hij voorzitter was van de JOVD, meer dan twintig jaar ervoor dus. Als reden gaf hij aan dat de relaties zo goed waren dat het te gemakkelijk was om in de hectiek van alledag andere verplichtingen voorrang te geven. Hoewel het Duitse publiek dit soort hoffelijkheidfrases heel goed op waarde weet te schatten was het de Nederlandse liberale premier goed gezind. Rutte toonde zich in zijn rede een typische liberaal met veel kritiek op de overmaat aan bureaucratische regels en oeverloze procedures in Nederland. Hij sprak zich uit voor een kleine, krachtige overheid die de voorwaarden schept waaronder individuen het beste uit zichzelf kunnen halen. Door onderwijs te versterken en excellentie te bevorderen komen Nederlanders 'van kennis via kunde naar kassa'. Voor de EU bepleitte hij een harde lijn: 'Geen slappe knieën, geen zachte heelmeesters, maar doorpakken en afdwingen dat alle landen zich vanaf nu houden aan gemaakte afspraken.'⁶ Zo wil ook de FDP het horen. Maar de Duitse liberalen raakten steeds meer in de versukkeling. Had de FDP in 2009 nog het hoogste verkiezingsresultaat ooit, meer dan veertien procent, bij de laatste verkiezingen haalde de partij niet eens de kiesdrempel. De liberalen in Duitsland zijn weggespeeld door de partij van Angela Merkel, met wie Rutte in crisistijd meer gemeen bleek te hebben dan verwacht.

Sinds Merkel aan het roer staat varen de christendemocraten een pragmatische koers, die het beste kan worden samengevat als, in haar woorden: '*mal bin ich liberal, mal bin ich konservativ, mal bin ich christlich-sozial*'.⁷ Geen wonder dat de liberalen in Duitsland zijn weggevaagd. Hoezeer ook de Duitse christendemocraten het Nederlandse liberale geluid waarderen bleek in juni 2013 toen Mark Rutte de Ludwig Erhard gedenkpenning in goud ontving van de *Wirtschaftsrat*, een christendemocratische beroepsvereniging van ondernemers. De prijs was nooit eerder aan een Nederlandse minister-president uitgereikt, niet aan Lubbers, niet aan Balkenende. Tijdens de laudatio bleek hoe goed Rutte's bezuinigingspolitiek in Duitsland ligt, maar ook hoe deze politiek werd vertaald naar een Duits politiek idioom.⁸ Rutte kreeg de prijs uit erkenning voor zijn verdiensten voor het behoud en de ontwikkeling van de 'sociale markteconomie'. Hij werd gekenschetst als een man met hart en ziel voor het Europese project, die uit overtuiging zijn eigen koers trouw is gebleven door te breken met de PVV. Hij werd

gehuldigd als de man die staat voor solide overheidsfinanciën en 'markteconomische ordeningspolitiek'. Ruttes idealen komen volgens de lofredenaar overeen met de grondwaarden van de Wirtschaftsrat en met de sociale markteconomie van Ludwig Erhard. Rutte zelf werd met instemming geciteerd over de taak van de overheid: 'De Staat moet klein en krachtig zijn, geen geluismachine die mensen hun hele leven uit handen neemt. (...) Het geluk zit in de mens, niet in de staat.'⁹

Duits (ordo)liberalisme

Op economisch en ideologisch terrein hebben de Duitse liberalen een geduchte concurrent aan de christendemocraten, die met succes een liberale *Ordnungspolitik* combineren met de christendemocratische waarden van de *soziale Marktwirtschaft*. Binnen de brede christendemocratische volkspartij is een liberale visie op de staat heel gangbaar. Vanuit Nederlands perspectief behoeft dit echter enige uitleg, of misschien beter, een kleine vertaalslag. In het Duitse ordoliberalisme wordt de staat als hoeder van de orde gezien.¹⁰ Een sterke staat stelt de regels voor een vrije markt, opdat de markt zelf zijn werk kan doen. In de Duits-liberale visie bemoeit de overheid zich niet met de besprekingen tussen werkgevers en werknemers over arbeidsvoorwaarden, zoals dat in Nederland gebeurt. Vandaar ook dat het poldermodel moeilijk te transponeren is naar de Duitse verhoudingen. Maar het Duitse ordoliberalisme is als model wel heel geschikt in een Europese context. Het Duitse institutionele denken is in zekere zin getransponeerd naar de EU.¹¹ Dat geldt niet alleen voor de centrale bank, maar ook voor de kartelwetgeving. Duitsland heeft al sinds 1958 een eigen mededingingsautoriteit, het *Bundeskartellamt*, dat waakt over eerlijke concurrentieverhoudingen. Het toezicht op de mededinging is zowel in de EU als in de lidstaten naar Duits model versterkt. Het idee is dat de instellingen toezicht houden op verstoringen van de markt, opdat de markt zelf vrijelijk zijn werk kan doen. Het Duitse liberalisme heeft in vergelijking met het Nederlandse dus meer oog voor regelgeving van markten, maar mengt zich minder in de arbeidsverhoudingen tussen werkgevers en werknemers.

In de afgelopen jaren hebben Duitsland en Nederland elkaar gevonden op het stellen van regels voor overheidsuitgaven en voor banken. De komende jaren kunnen zich echter ook grote verschillen openbaren tussen Nederland en Duitsland, die

vooral te maken hebben met staatsrechtelijke verschillen tussen Nederland en Duitsland. In Duitsland kan het constitutionele hof alle wet- en regelgeving toetsen aan de grondwet. Als er een klacht wordt ingediend toetst het hof ook Europese verdragen en zelfs het functioneren van de Europese instellingen. Immers, als Duitsland Europese verdragen heeft getekend, moeten de instellingen zich eraan gedragen. Zo besloot het constitutionele hof onlangs dat het opkoopprogramma van staatsobligaties door de Europese Centrale Bank, het zogenoemde *Outright Monetary Action* programma, het mandaat van de ECB te buiten gaat. Dit besluit kan nog een aardig staartje krijgen omdat het constitutionele hof te Karlsruhe het besluit heeft voorgelegd aan het Europese Hof van Justitie, dat naar de mening van het Duitse constitutionele hof nu een definitief besluit moet nemen. Om dit soort problemen te voorkomen wordt in Duitsland een grote noodzaak gevoeld voor een nieuw Europees verdrag, waarin alle nieuwe maatregelen die sinds de kredietcrisis zijn genomen worden gesanctioneerd. In Nederland is daar echter geen behoefte aan. We hebben immers geen al te beste herinneringen aan het referendum over de grondwet voor Europa. Het Duitse, staatsrechtelijke denken tegenover het Nederlandse pragmatisme kan nog voor problemen zorgen in de Nederlands-Duitse relatie.

Merkel en Rutte

Tussen Merkel en Rutte is iets gegroeid. Het gaat te ver om het meteen vriendschap te noemen, maar een goede samenwerking is het zeker. Die samenwerking begon met haar omarming van het Nederlandse voorstel voor een sterke Europese commissaris voor economische en monetaire zaken. Merkel moest echt overtuigd worden. Zij is traditioneel niet voor een sterke Commissie; in eerste instantie vond zij dat het Hof van Justitie de controlerende taak moest krijgen bij de handhaving van het Stabiliteits- en Groeipact. Maar de Nederlands-Duitse relatie kwam pas echt in de lift na de breuk met de PVV in het voorjaar van 2012. In Duitsland werd opgelucht adem gehaald toen de gedoogconstructie voorbij was. Bovendien bracht het lenteakkoord alsnog de financiële goedkeuring van de door Nederland zelf bepleitte begrotingscommissaris Olli Rehn.

Ook de internationale verhoudingen waren in het voordeel van Nederland. De Frans-Duitse as kwam onder druk te staan nadat niet Sarkozy, maar François Hollande was gekozen als president van

Frankrijk. Duitsland moest op zoek naar nieuwe partners om zijn positie te verstevigen en vond deze in Polen, Finland en Nederland. Dat had concrete gevolgen voor de Nederlandse positie. In de patstelling tussen Duitsland en Frankrijk leek het onmogelijk om een geschikte opvolger van Jean-Claude Juncker als voorzitter van de Eurogroep te vinden tot de nieuwe, relatief jonge Nederlandse minister van financiën bleek te beschikken over goede dossierkennis en een aardig mondje Engels. Hier heeft de stille diplomatie goed gewerkt. Wat wanneer precies besproken is weten we niet, maar we weten wel dat Rutte op 10 december 2012 samen met Merkel in het Duitse regeringsvliegtuig naar Oslo vloog om bij de uitreiking van de Nobelprijs voor de Vrede voor de EU aanwezig te zijn. Niet veel later, op 17 december reisde Dijsselbloem naar Berlijn waar hij een onderhoud had met Wolfgang Schäuble. Begin januari was zijn benoeming rond.

Ook Rutte's vriendschap met Cameron kwam goed van pas in de relatie met Merkel. Mede door de mogelijke invoering van een financiële transactiebelasting, onder meer bepleit door Duitsland, nam Cameron steeds meer afstand van het continentale EU-gekrakeel. Voor hem zijn de belangen in de City groot. En die worden door de invoering van deze belasting geschaad. Nederland fungeert in deze moeilijke tijden als een brug tussen Engeland en het continent. Omdat Merkel te allen tijde een Brixit wenst te voorkomen kwam Nederland midden in de driehoek te liggen tussen Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië. Dat bleek ook bij de besprekingen over de meerjarenbegroting van de EU, waar Merkel de kant van Engeland en Nederland koos, niet die van Frankrijk.

Een belangrijk moment in de Nederlands-Duitse relatie was ook de eerste bilaterale regeringsconferentie op 23 mei 2013 in Kleef. Duitsland organiseert dit soort conferenties met een aantal landen waarmee het goede relaties onderhoudt. Dergelijke bijeenkomsten zijn van groot belang omdat er onderwerpen ter tafel komen die anders buiten beschouwing blijven.

Of de goede relaties op den duur standhouden is nog de vraag. Rutte is tegen Merkels idee om lidstaatcontracten in te voeren waarin eurolanden bindende afspraken maken met de Europese Commissie om meer hervormingen voor elkaar te krijgen. Na tekening van deze contracten kunnen lidstaten worden gehouden aan gemaakte afspraken. Maar Merkel heeft er bepaald geen afstand van genomen.

In oktober komt het onderwerp weer ter tafel. Het is een typisch voorbeeld van een verschillende stijl van politiek bedrijven. Geen mens in Nederland zou het idee opperen om lidstaten te dwingen beleidsveranderingen door te voeren middels het tekenen van contracten. In Nederland wordt groot belang gehecht aan het primaat van de politiek, aan de vrijheid van handelen van gekozen politici, die niet door benoemde rechters moet worden ingeperkt. In Duitsland is men dat gewend.

Rutte's passage naar Europa

Sinds Rutte premier is geworden is er veel gebeurd in de EU. Regeringsleiders kwamen voor verrassingen te staan waar ze niet meteen een antwoord op hadden. Het is dus niet onlogisch dat Rutte tijdens zijn 'reis naar het continent' zich – op zijn zachtst gezegd – niet in alle opzichten aan zijn oorspronkelijke uitgangspunten heeft kunnen houden. Van de grootse plannen die hij als lijsttrekker vlak voor de verkiezingen in 2010 ontvouwde lijkt op het eerste gezicht weinig meer over. In dit artikel kwamen meerdere redenen naar voren die Rutte's nieuwe politieke oriëntatie verklaren. Aan tafel bij de Europese Raad heeft hij ingezien dat hij door mee te denken meer kan bereiken. Daarin is hij zeker geen uitzondering.¹² De Europese regeringsleiders moesten in de jaren 2010-2012 steeds weer opnieuw acuut reageren op de voortdurende crisissituaties. Tijdens de kredietcrisis bleek eens te meer hoeveel gezamenlijke belangen Duitsland en Nederland hebben. De Nederlandse liberale premier en de Duitse christendemocratische bondskanselier hadden meer met elkaar gemeen dan gedacht. Zij vinden elkaar in hun stapje-voor-stapje benadering om de kredietcrisis te bestrijden. De positie van Nederland werd bovendien vanaf 2012 versterkt door de moeizame Frans-Duitse relatie en de dreiging van een Brits referendum over het lidmaatschap van de EU. Nederland heeft vooral aan invloed gewonnen door de nieuwe verhoudingen binnen de EU. Door de benoeming van Dijsselbloem als voorzitter van de Eurozone en door sleutelposities van partijgenoten in Brussel heeft Rutte een uitermate goede informatiepositie in Brussel. Daarbij is vooral de invloed van Hans van Baalen op het beleid opmerkelijk. Hij schuift iedere donderdag aan bij het VVD-bewindslidenoverleg. Hij vindt dat Nederland ervoor moet zorgen een grote invloed te hebben binnen de Europese Unie: 'Als we in Europa niets voorstellen, stellen we in de transatlantische betrekkingen ook niets voor.'¹³ Dat

lijkt ook Rutte's credo (via een omweg alsnog transatlantisch).

Rutte's keuzes kwamen binnen en buiten de partij onder kritiek te staan. Steeds vaker werd hem verweten twee gezichten te hebben: in Den Haag heel kritisch, in Brussel meegaand. Wie is de ware Rutte? Leken Rutte en Bolkestein in 2010 nog gelijk op te gaan in hun visie op de EU, nu worden de adviezen van de prominente oud-partijleider en oud-Euro-commissaris regelmatig in de wind geslagen. Of het nu gaat om Bolkesteins idee om de Euro te splitsen in een Neuro en een Zeuro of om Guy Verhofstadt géén lijsttrekker van de ALDE te maken, zijn adviezen worden genegeerd.

Het is de vraag of de boodschap van de VVD bij de verkiezingen voor het Europees Parlement krachtig genoeg is om de kiezer te overtuigen. Het belangrijkste is gebleven – meer vrije markt, minder structuurfondsen –, maar heeft wel wat aan kracht ingeboet. Erbij gekomen is de idee van subsidiariteit: een hogere overheid moet zich niet mengen in zaken die evengoed door een lagere overheid kunnen worden afgehandeld. Met dit idee, kort samengevat als 'Europa waar nodig, nationaal wat kan', lijkt ook de VVD een stapje opgeschoven richting het continent. De 'subsidiariteitsexercitie' van PvdA-minister Timmermans, de bekende lijst van 54 actiepunten, waarnaar moet worden gekeken om de EU soberder, bescheidener en effectiever te maken, doet immers erg denken aan wat men in Duitsland een *Kompetenzkatalog* noemt. Timmermans' lijst kreeg niet toevallig de steun van zowel Merkel als Steinmeier.¹⁴ Nederland, de VVD voorop, was eerder sterk tegen zo'n 'catalogus van competenties' omdat het op termijn zou leiden tot onnodige misverstanden. Maar tijden veranderen. De invoering van de Euro heeft veel grotere consequenties voor het buitenlands beleid dan gedacht. Nederland, zelfs de VVD, is continenter geworden.

Dr. H.J. Jürgens is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Duitsland Instituut Amsterdam.

Noten:

- 1) Duco Hellemans, *Neutraliteit en Vrijhandel. De geschiedenis van de Nederlandse buitenlandse betrekkingen*, Utrecht, 2001, pp. 395-396.
- 2) Derk Jan Eppink, 'De Haagse werwelwind', in: Martijn van der Kooij en Dirk van Harten, Mark Rutte, *Alleen voor de politiek*, Arnhem, 2010, pp. 10-11.
- 3) Derk Jan Eppink, *De toren van Babel staat in Brussel. Pleidooi voor een Verenigd Europa van Staten*, Tiel, 2010.
- 4) Eppink, 'De Haagse werwelwind', p. 13.
- 5) Ben Knapen, Gera Arts, Yvonne Kleistra, e.a., *Aan het buitenland gehecht*, WRR-rapport 85, Den Haag, 2010.
- 6) Mark Rutte, 'Mark Rutte te gast bij Duitse liberalen FDP', website Europa NU, http://www.europa-nu.nl/id/viudi6ghckur/nieuws/mark_rutte_te_gast_bij_duitse_liberalen?ctx=vh8lnhrouwxy&tab=1&start_tab0=40. Geraadpleegd op 18 februari 2014.
- 7) -, 'Merkel bei Anne Will – "Dinge tun, die aus dem Rahmen fallen"', *Süddeutsche Zeitung*, 17 mei 2010.
- 8) Kurt J. Lauk, 'Laudatio zur Verleihung der Gedenkmünze Ludwig Erhard in Gold an Mark Rutte 2013', Wirtschaftsrat Deutschland, [http://www.wirtschaftsrat.de/wirtschaftsrat.nsf/id/FF80D24D348074A9C1257B9400512D1F/\\$file/laudatio%20rutte_lauk.pdf](http://www.wirtschaftsrat.de/wirtschaftsrat.nsf/id/FF80D24D348074A9C1257B9400512D1F/$file/laudatio%20rutte_lauk.pdf). Geraadpleegd op 18 februari 2014.
- 9) Dit citaat is afkomstig uit een interview. Joost Oranje, 'Nederland moet af van de terreur van de middelmaat', *NRC Handelsblad*, 28 augustus 2008.
- 10) Thomas Hertfelder en Andreas Rödder (ed.), *Modell Deutschland. Erfolgsgeschichte oder Illusion?*, Göttingen, 2007.
- 11) William E. Paterson, 'Does Germany Still have a European Vocation?', *German Politics*, 19 januari 2010, pp. 41-52.
- 12) Luuk van Middelaar, *De Passage naar Europa. Geschiedenis van een begin*, Groningen, 2009, p. 121.
- 13) Hans van Baalen, 'De herontdekking van de wereld (2)', homepage Hans van Baalen, <http://www.hansvanbaalen.eu/in-de-media/dagbladen/1756-de-herontdekking-van-de-wereld-2>. Geraadpleegd op 18 februari 2014.
- 14) Benjamin Fox, 'Merkel backs plans to retake EU powers', *EUobserver*, 15 augustus 2013; -, 'Steinmeier: Timmermans en Nederland varen met subsidiariteit de juiste koers', *Duitslandnieuws*, 28 januari 2014.